

Roman Brilej, Boro Nikič

alfa

Obdelava podatkov

Zbirka nalog za matematiko v
srednjem strokovnem izobraževanju

Ljubljana 2020

Kazalo

Obdelava podatkov	5
1. Osnovni statistični pojmi	6
2. Urejanje podatkov	12
3. Prikazovanje podatkov	32
4. Merila za osrednjost podatkov	55
5. Merila za razpršenost številskih podatkov	76
6. Povezanost podatkov	95
Rešitve	115

4. Merila za osrednjost podatkov

Aritmetična sredina

Naј bodo $x_1, x_2, \dots, x_n$ številski podatki, ki nas pri neki obdelavi podatkov zanimajo. **Aritmetično sredino** teh podatkov definiramo tako:

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

Torej aritmetično sredino podatkov izračunamo tako, da vse podatke seštejemo in dobljeno vsoto delimo s številom teh podatkov. Aritmetični sredini pogostokrat rečemo kar **povprečje**.

Aritmetično sredino n podatkov, kjer podatek x_1 nastopa s frekvenco f_1 , podatek x_2 s frekvenco $f_2 \dots$ in podatek x_k s frekvenco f_k , pri čemer je $f_1 + f_2 + \dots + f_k = n$, lahko izračunamo tudi tako:

$$\bar{x} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_k f_k}{f_1 + f_2 + \dots + f_k}$$

Tako aritmetično sredino imenujemo tudi **tehtana aritmetična sredina (tehtano povprečje)**.

Če številskih podatkov ne poznamo, poznamo pa njihovo frekvenčno porazdelitev po razredih (razredi so intervali), lahko aritmetično sredino podatkov ocenimo. Naј bodo števila $x_1, x_2, \dots, x_k$ sredine k razredov, v katere so podatki razvrščeni. Aritmetično sredino takih podatkov izračunamo po naslednji formuli:

$$\bar{x} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_k f_k}{f_1 + f_2 + \dots + f_k}$$

Mediana

Mediana ali **središčnica (Me) številskih podatkov** je število, za katero je vsaj 50 % podatkov manjših ali enakih in vsaj 50 % podatkov večjih ali enakih od tega števila.

Za naše namene bo mediana število, ki je določeno z naslednjo metodo:

1. Podatke razvrstimo v vrsto od najmanjšega do največjega.
2. Mediana lihega števila podatkov je srednji podatek v tej vrsti, mediana sodega števila podatkov pa je aritmetična sredina srednjih dveh podatkov.

Primeri:

- a) 1, 3, 7, 10, 20; $Me = 7$
b) 1, 3, 7, 9, 10, 20; $Me = \frac{7+9}{2} = 8$

Modus

Modus ali **gostiščnica (Mo)** podatkov je tisti podatek, ki se pojavi najpogosteje (podatek z največjo frekvenco). Modusov je lahko več. Če se vsi podatki pojavijo enako mnogokrat, modus ne obstaja. Modus je edino merilo za osrednjost, ki je primerno tudi za opisne podatke.

Zgledi

1. Izračunaj povprečje podatkov 12, 8, -5, 9.

Rešitev: Povprečje ali aritmetično sredino $\bar{x}$ podatkov $x_1, x_2, \dots, x_n$ izračunamo kot vsoto teh podatkov, deljeno s številom podatkov:

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

Tako je v našem primeru povprečje teh podatkov enako:

$$\frac{12 + 8 + (-5) + 9}{4} = 6$$

2. Preglednica prikazuje najvišje in najnižje temperature za posamezna leta v obdobju 2008–2017 za nekatera ameriška mesta.

	New York		Los Angeles		Chicago		Miami		Phoenix	
	maks. temp. (°C)	min. temp. (°C)	maks. temp. (°C)	min. temp. (°C)	maks. temp. (°C)	min. temp. (°C)	maks. temp. (°C)	min. temp. (°C)	maks. temp. (°C)	min. temp. (°C)
2017	34	-13	40	4	35	-19	37	8	48	2
2016	36	-18	40	4	34	-21	35	8	48	1
2015	36	-17	38	2	35	-22	36	6	47	-1
2014	33	-16	39	4	34	-26	35	8	47	2
2013	37	-12	36	1	36	-19	34	7	48	-2
2012	38	-11	39	4	41	-14	34	6	47	3
2011	40	-14	37	3	38	-21	36	7	48	-1
2010	39	-11	45	3	35	-18	36	2	46	0
2009	33	-14	38	4	34	-28	37	3	46	2
2008	36	-12	38	4	35	-21	36	4	46	1

- a) Izračunaj povprečne najnižje temperature v tem obdobju za posamezna mesta in vrednosti nato uredi od najnižje do najvišje.

Rešitev: Izračunajmo povprečne najnižje temperature. Številke v desnem stolpcu pri posameznem mestu seštejemo in delimo z njihovim številom, torej z 10:

$$\text{New York: } \frac{-13 + (-18) + (-17) + \dots + (-12)}{10} = -13,8^\circ\text{C}$$

$$\text{Los Angeles: } \frac{4 + 4 + 2 + 4 + 1 + 4 + 3 + 3 + 4 + 4}{10} = 3,3^\circ\text{C}$$

$$\text{Chicago: } \frac{(-19) + (-21) + (-22) + \dots + (-21)}{10} = -20,9^\circ\text{C}$$

$$\text{Miami: } \frac{8 + 8 + 6 + 8 + 7 + 6 + 7 + 2 + 3 + 4}{10} = 5,9^\circ\text{C}$$

$$\text{Phoenix: } \frac{2 + 1 + -1 + 2 + -2 + 3 + -1 + 0 + 2 + 1}{10} = 0,7^\circ\text{C}$$

Podatke prikažemo v preglednici, urejene, kot zahteva naloga:

	Chicago	New York	Phoenix	Los Angeles	Miami
Povprečna najnižja temperatura (°C)	-20·9	-13·8	0·7	3·3	5·9

- b) V katerem mestu in katerega leta je bil razpon med najvišjo in najnižjo temperaturo največji?

Rešitev: Izračunajmo temperaturne razpore. Od najvišje odštejemo najnižjo temperaturo.

	New York	Los Angeles	Chicago	Miami	Phoenix
2017	47 °C	36 °C	54 °C	29 °C	46 °C
2016	54 °C	36 °C	55 °C	27 °C	47 °C
2015	53 °C	36 °C	57 °C	30 °C	48 °C
2014	49 °C	35 °C	60 °C	27 °C	45 °C
2013	49 °C	35 °C	55 °C	27 °C	50 °C
2012	49 °C	35 °C	55 °C	28 °C	44 °C
2011	54 °C	34 °C	59 °C	29 °C	49 °C
2010	50 °C	42 °C	53 °C	34 °C	46 °C
2009	47 °C	34 °C	62 °C	34 °C	44 °C
2008	48 °C	34 °C	56 °C	32 °C	45 °C

Po pregledu vseh številok opazimo, da je bil največji temperaturni razpon 62 °C leta 2009 v Chicagu.

- c) V katerem mestu ležijo najnižje temperature za posamezna leta v danem obdobju v najožjem intervalu?

Rešitev: Tokrat pogledimo za posamezno mesto največjo in najmanjšo številko v stolpcu najnižjih temperatur. Tako lahko ugotovimo, da ležijo za New York te temperature na intervalu od -18°C do -11°C . Širina tega intervala je 7°C . Nadalje ugotovimo, da so najnižje temperature za Los Angeles na intervalu $[1, 4]$, za Chicago na $[-28, -14]$, za Miami na $[2, 8]$ in za Phoenix na $[-2, 3]$. Najožji interval je pri Los Angelesu, in sicer znaša njegova širina samo 3°C .

3. Določi mediano podatkov:

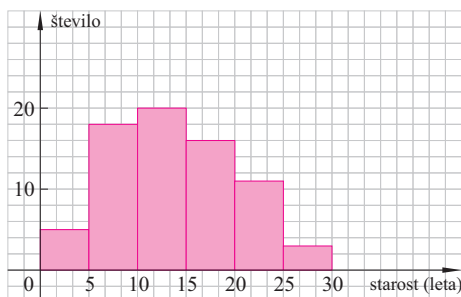
- a) 2, 5, 1, 13, 7

Rešitev: Da bomo lahko določili mediano, podatke najprej uredimo po velikosti:

$$1, 2, 5, 7, 13$$

Ker je število podatkov liho, je mediana podatek, ki je na sredini, torej 5.

15. Oцени povprečno vrednost podatkov, predstavljenih s histogramom.

Rešitev: S histograma lahko razberemo, da so podatki starosti, ki so razdeljene v posamezne razrede. Povprečno starost bomo ocenili podobno, kot smo vajeni, kadar delamo z razredi. Sredine razredov moramo pomnožiti z ustreznimi frekvencami in nato dobljeno vsoto deliti s številom podatkov, torej z vsoto vseh frekvenc. Frekvenco za posamezni razred preberemo s histograma kot višino stolpca. Tako lahko po vrsti preberemo naslednje frekvence: 5, 18, 20, 16, 11 in 3. Sredine posameznih razredov določimo kar na pamet, računsko pa je npr. za prvi razred:

$$\frac{0 + 5}{2} = 2{,}5$$

Ocenimo povprečno starost:

$$\begin{aligned} \bar{x} &\doteq \frac{5 \cdot 2{,}5 + 18 \cdot 7{,}5 + 20 \cdot 12{,}5 + 16 \cdot 17{,}5 + 11 \cdot 22{,}5 + 3 \cdot 27{,}5}{5 + 18 + 20 + 16 + 11 + 3} = \\ &= \frac{1\,007{,}5}{73} \doteq 13{,}8 \text{ leta} \end{aligned}$$

Naloge

67. Izračunaj povprečje podatkov:

a) 3, 5, 7

b) -1, 1

c) 100

d) -2, 6, -5, 3, 10, -9, -3

e) 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4

f) $\frac{1}{2}, \frac{3}{4}, \frac{5}{4}, \frac{5}{6}, 1, \frac{2}{3}$

g) 2·3, -4·7, 5·5, 7·6, -12·4, 6·1, -3·3

h) $5, \frac{3}{4}, 2{,}7, 0\bar{4}, 0$

68. Izračunaj povprečje podatkov in rezultat izrazi z največjo enoto, ki se pojavlja v podatkih:

a) 16 EUR, 12 EUR, 730 centov

b) 1 kg, 400 g, 70 dag, 3·3 kg, 160 dag

c) 6200 dm, 79000 cm, 70 m, 0·01 km

d) 300 min, 1·2 ure, 1·5 dni

e) 3 l, 22 dcl

69. Izračunaj povprečno dolžino imen dijakov svojega razreda. Za kateri spol je značilna daljša povprečna dolžina imen?

70. V preglednici so podatki o desetih filmih, ki so prinesli največ zaslужka v letu 2007. Izračunaj povprečni zaslужek omenjenih filmov.

	Film	Zaslужek (\$)
1	Spider-Man 3	336 530 303
2	Shrek Tretji	321 012 359
3	Transformerji	319 071 806
4	Pirati s Karibov: Na robu sveta	309 420 425
5	Harry Potter in Feniksov red	292 004 738
6	Bournov ultimat	227 471 070
7	300	210 614 939
8	Ratatouille	206 445 654
9	Simpsonovi	183 132 370
10	Divjaka	168 273 550

Vir: <http://www.kolosej.si/>

71. V preglednicah so podatki o najvišjih in najnižjih dnevnih izmerjenih temperaturah za prvih deset junijskih dni leta 2008 za mesta Ljubljana, Maribor, Novo mesto in Portorož.

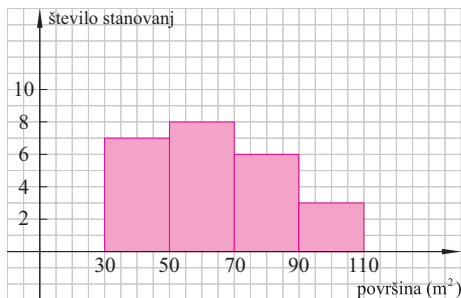
Datum/mesto	Najvišja izmerjena temperatura			
	Ljubljana	Maribor	Novo mesto	Portorož
01. 06. 2008	28°3	29°5	29	26°1
02. 06. 2008	25°8	27°4	25°8	28°6
03. 06. 2008	22°6	25°6	25°6	26°3
04. 06. 2008	23°4	23°8	24°4	22°4
05. 06. 2008	18°9	18°3	21	22°5
06. 06. 2008	20	21°5	18°7	22°2
07. 06. 2008	23°7	20°1	22°2	23°5
08. 06. 2008	22°7	20°4	21°8	26°7
09. 06. 2008	23°2	24	23	26°6
10. 06. 2008	26°2	26°5	26°1	26°9

Datum/mesto	Najnižja izmerjena temperatura			
	Ljubljana	Maribor	Novo mesto	Portorož
01. 06. 2008	14°8	15°7	14°9	15°6
02. 06. 2008	17°2	17°8	15°2	15°4
03. 06. 2008	15°8	15°8	16°1	17°1
04. 06. 2008	15°8	15°2	16°1	17°3
05. 06. 2008	16°4	16°6	16°5	16°9
06. 06. 2008	15°4	14°7	15°2	16
07. 06. 2008	14°7	15°1	14°7	14
08. 06. 2008	14°9	15°6	15°2	14°5
09. 06. 2008	14°1	14°7	15°1	14°2
10. 06. 2008	14°5	13°7	12°4	14

Vir: <http://www.arso.gov.si/> (letopis 2008)

51. a)

Površina (m ²)	f_k
od 30 do pod 50	7
od 50 do pod 70	8
od 70 do pod 90	6
od 90 do pod 110	3

b) V razredu od 50 m² do pod 70 m².

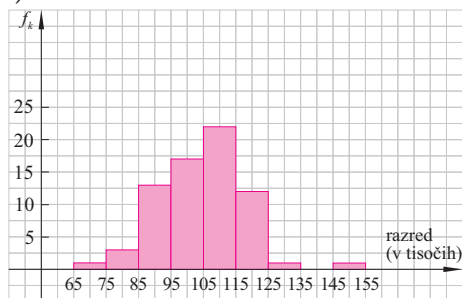
53. a) stolpčni diagram   b) histogram   c) histogram   d) stolpčni diagram
e) stolpčni diagram

54. a) diskretni

b)

Razred (v tisočih)	f_k
od 65 do pod 75	1
od 75 do pod 85	3
od 85 do pod 95	13
od 95 do pod 105	17
od 105 do pod 115	22
od 115 do pod 125	12
od 125 do pod 135	1
od 135 do pod 145	0
od 145 do pod 155	1

c)

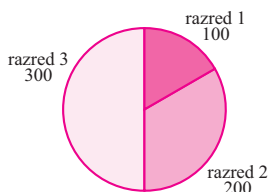
55. a) Najmanj priljubljena sta izdelka B in C. Najbolj priljubljen izdelek E je izbralo 360 oseb.

b) Za izdelek A je glasovalo 25 % anketiranih oseb.

c)

Razred	f_k	f_k^0
A	270	0,250
B	135	0,125
C	135	0,125
D	180	0,167
E	360	0,333

56. a) $\alpha_1 = 60^\circ$, $\alpha_2 = 120^\circ$, $\alpha_3 = 180^\circ$

b) $\alpha_1 = 90^\circ$, $\alpha_2 = 90^\circ$, $\alpha_3 = 120^\circ$,
 $\alpha_4 = 60^\circ$

